

ОӘЖ 711.1

ҚАЛАЛЫҚ ОРТАНЫҢ СӘУЛЕТТІК ЖОБАЛАУЫНЫҢ ДАМУЫ

Асқарбекова Алуа Ержанқызы

pochtag95@gmail.com

Л. Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университеті, Сәулет-құрылыс факультетінің магистранты, "Дизайн және инженерлік графика" кафедрасы,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Күсебаев У.К.

Қалалық орта - өмір сүру деңгейі мен сапасына әсер ететін елді мекендер шекарасында адам мен табиғатпен құрылған нақты негізгі шарттар жиынтығы. Қалалық орта адамның қалаға және үкімет жүйесіне деген қарым-қатынасын қалыптастырады. Тіршілік ету ортасы мынадай факторларға байланысты: антропогендік, абиотикалық және биотикалық. Антропогендік факторлар - адам, биотикалық - тірі табиғат, абиотикалық - жансыз табиғат. Қалалық қоршаған ортаны халықтың қажеттіліктерін қанағаттандыру және қолайлы жағдай құруға бағытталған аумақтарды дамытудың кешенді бағдарламаларын құру ғалымдар урбанистер арқылы зерттеу және бағалау мұқият сипаттамасы жатады.

Қалалардағы өмір сүру сапасын бағалау үшін қалалық мекендерді (тұрғылықты) зерттеу және бағалау өте маңызды.

Қаланы жоспарлаған теоретиктер қалалық архитектураның алуан түрлілігіне үлкен мән береді. Данияның белгілі қалалық жоспарлаушысы Ян Гейлдің айтуы бойынша, жақсы қала шамамен 5 шақырым жылдамдықпен жүретін орташа жаяу жүргінші әр бес секунд сайын жаңа қызықты орынға жететін етіп ұйымдастырылуы керек.

Психогеография мамандары қалалық орта тұрғындардың психологиялық жағдайына елеулі әсер ететінін айтады. Қоршаған ортаның нашар дизайны және сәулет өнерінің біртұтастығы қала тұрғындары арасында қызығушылықтың және «бақыт деңгейінің» төмендеуіне әкеледі. Осы және басқа да көптеген факторлар қаланың инфраструктурасы жоғары деңгейде ойластырылуы керек екендігін айқын көрсетеді.

Латын тілінен аударылған өркениет (азаматтық) «мемлекет» немесе «азаматтық» дегенді білдіреді. Ежелгі өркениеттердің дәуірі мың жылдан астам уақытты қамтиды және

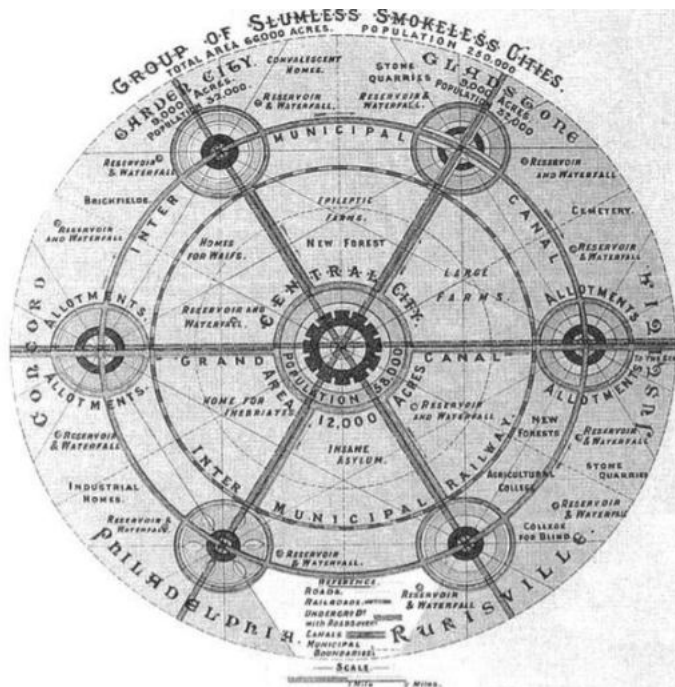
бүкіл әлемдегі қалалар мен мемлекеттердің қалыптасу кезеңін қамтиды. Өркениеттің тарихы шамамен 5 мың жыл бұрын әлемнің түрлі бөліктерінде басталды, бірақ ұқсас жағдайларда. Алғашқы өркениеттер үлкен өзендердің алқабында қолайлы климат аймағында пайда болды, онда барлық ауыл шаруашылығының дамуы, халықтың өсуі және қаланың өсуі болды. Осылайша Ежелгі Мысыр мен Месопотамияның алғашқы қалалары (Ур, Урука, Киш) тарихы басталды.

Қалалар автокөлік қозғалысы жүретін жолдармен өзара байланысты. Қаланың ішіндегі жол көшеге айналады (сондай-ақ жолдар). Көшеде ғимараттар, үйлер және басқа ғимараттар салынууда. Ғимараттар кешендері тұрғын және іскерлік үй-жайларға біріктірілген.

Қазіргі таңда жер мәселесі алдыңғы қатарлы проблемалардың бірі. Танымал ғалым Сергей Петрович Капица сұхбатта адамзаттың барлық ғаламдық проблемалары арасында халықтың өсу проблемасы орталық болып табылады. Шынында да, жер сілкінісінің саны тез өсіп келеді. 1900 жылы біздің планетамызда 1,6 миллиард адам өмір сүрді, 1960 жылға қарай - 3 миллиардқа жуық. Халқы екі есе өсіп, шамамен 60 жыл болды. Келесі екі есеуеу 39 жыл өткеннен кейін болды. Кейінгі жылдары өсу қарқыны біршама баяуласа да, көптеген ғалымдар Жердің таяу болашақта үлкен апатқа ұшырау қаупі төніп тұрғанын айтады. Мысалы, БҰҰ болжамына сәйкес, осы ғасырдың ортасына қарай жер сілкінісінің саны 9 миллиардқа жуық, ал 2100 жылы 12 миллиард. Сонымен қатар, көптеген дамушы елдерде адамдар ауылдардан қалаға көшуді қалайды, бұл көптеген қалаларда тиісті аумақтың табиғи ресурстарын азайтатын гигант қалалардың санының артуына алып келеді.

Осы жағдайды ескере отырып, болашақта қалаларды қалай салу керек деген сұрақ туындайды.

Э. Говардтың (ағылшын социолог-утописті) мінсіз қаласы – бұл дөңгелек аймақтар. Мұндай қаланың дәл ортасында орналасқан парк, оны аз қабатты құрылыстан тұратын тұрғын аймақ қоршайды. Тұрғын үй құрылысы бар аймақтың радиусы шамамен бір километр. Шетіне өнеркәсіп пен ауыл шаруашылығы алқаптарын шығарды.

Сурет 1 Бақтар қалаларының "шоқжұлдызы" құрылымының схемалық бейнесі (авторы-Эбенизир Говард)

Елді мекеннің "беті" типтік және жеке белгілері болуы мүмкін. Сондықтан қазіргі заманғы қалалық ортаны дамытудың маңызды бағыты ландшафтты сауатты түрлендіру

болып табылады. Бұл ретте есептеу нүктесі қалыптасқан аумақтық көрініс болады. Мысалы, қалалардың келесі түрлерін ерекшелеуге болады:

қалыптасқан тарихи орталығы бар;

Кеңес заманындағы қала құрылысы кешендеріне негізделген;

негізінен типтік құрылыстардан тұратын;

қаланың мақсатты қалыптастырушы және дамытушы орталығы мен тұрғын аудандар.

Батыс урбанистердің бай тәжірибесіне қарамастан, қазақ қалаларын жаңғырту процесі әрдайым тегіс емес. Елді мекендердің көпшілігінде сақталады: қатаң аймақтандыру (тұрғын үй, іскерлік аудандар), типтік тоқсандық жобалау, тұрғын үй құрылысының және іргелес аумақтардың қазіргі заманғы стандарттарын сақтамау, шеттегі ұйықтайтын аудандар есебінен "кеңірек" өсуі

Қалалық ортаны дамыту процестерін реттеу үшін қала құрылысы және аумақтық жобалау-жоспарлау құжаттамасы – аумақтық және қала құрылысы ресурстарын тиімді пайдалануды, даму процестерін оңтайландыруды, қала құрылысы тәртібін сақтауды қамтамасыз ететін қоныстар мен аумақтарды дамыту перспективаларын айқындайтын құжаттар жүйесі маңызды мәнге ие.

Сурет 2 Экспо ауданының жоспары

Қаланың сәулет эволюциясының бағыттары мен тенденциялары туралы түсінік кеңістіктік дамуы, соңғы жылдар елеулі өзгерістерге ұшырайды. Қазіргі уақытта базалық тренд қалалық ортаны дамытудағы монофункционалдылықтан бас тарту болып табылады (жатын және өнеркәсіптік аудандарда, сондай-ақ классикалық амерандық тұрғын емес орталық іскерлік ауданы) көпфункционалды дамудың пайдасына.

Тұтастай алғанда, қала құрылысының дамуы қазір басым "жоғарыға" емес, ал еніне өсуде. Көк тіреген үйлерге сән біртіндеп өтіп барады. Тәжірибе эксплуатациясы көрсеткендей, "аз қабатты" (3-5 қабат) үйде өмір сүру сапасы субъективті жоғары, ал қалалық орта - жағымды болады.

Қолданылған әдебиет тізімі

1. Глазычев В.Л. Социально-экологическая интерпретация городской среды. – М.: Наука, 1984.

2. Кашкина Л.В. Основы градостроительства: учебн.пособие для студентов. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2005. – 247 с.
3. Интернет-ресурс <https://fb.ru/article/444172/gorodskaya-sreda---eto-chto-takoe-osnovnyie-ponyatiya-i-opredelenie>.
4. Интернет-ресурс Г.А. Потаев «Тенденции Развития Градостроительства».
5. Интернет-ресурс Екатерина Владимировна Котлярова, Юрий Яковлевич Дворников «Принципы Проектирования Городской Архитектурной Среды».